

Prof. zw. dr hab. Adam Suchoński
45-364 Opole
ul. Słowackiego 7

Wrocław i Wilno w wybranych zagranicznych podręcznikach do nauczania historii
/Główne tezy/.

1. Wprowadzenie

Pomimo różnych zmian podręczniki należą nadal do wiodących środków dydaktycznych w nauczaniu i uczeniu się historii. Współczesny podręcznik to kompendium różnych elementów tworzących zarówno wewnętrzną jak również zewnętrzną obudowę narracji autorskiej. np. mapki, ilustracje, teksty źródłowe.

2. Kryteria doboru treści.

Zakładamy, że szkolna edukacja historyczna powinna między innymi ułatwić zrozumienie współczesnych problemów. Do ważnych zadań zaliczymy uzasadnione próby łączenia przeszłości ze współczesnością. Dominuje także tendencja do ograniczania rozbudowanego dotąd wątku politycznego, na rzecz szeroko rozumianego wątku kulturowego. Chodzi także o pokazanie w większym stopniu tego, co państwa i narody w przeszłości łączyło, a nie tylko dzieliło.

Dlatego w rekonstrukcji obrazu historii dla potrzeb dydaktycznych, warto analizować przeszłość przez pryzmat codziennego życia ludzi. Chcemy uchwycić zmiany w codziennym bytowaniu w sposobie życia, pracy, mieszkania, posługiwania się zróżnicowanymi narzędziami zarówno w pracy jak również w walce.

Eksponowanie w procesie edukacji historycznej informacji na temat codziennego życia ludzi posiada istotne znaczenie nie tylko ze względów poznawczych, ale także wychowawczych. Przybliży bowiem ucznia do rzeczywistego obrazu przeszłości. Można bowiem stwierdzić, że poza sferą działalności politycznej, a może nawet niezależnie od niej, toczyło się normalne, codzienne życie ludzi. To życie toczyło się i zmieniało zarówno w środowisku wiejskim, jak również miejskim.

Warto podkreślić, że największe zmiany, związane z upływem czasu miały miejsce w środowiskach miejskich. Pora więc zapytać czy i w jaki sposób ten proces znalazł odzwierciedlenie w dobranych celowo zagranicznych podręcznikach do nauczania historii. Kwerendę przeprowadziliśmy w Instytucie im. Georga Eckerta w Brunszwiku. Jest to jedyna tego typu placówka, która gromadzi i analizuje podręczniki do nauczania historii z różnych państw całego świata. W analizie pominęliśmy podręczniki autorów polskich oraz litewskich, ponieważ informacje na ten temat znajdują odzwierciedlenie w innych wystąpieniach.

Osią rozważań na temat europejskiego dziedzictwa miast będą: Wilno i Wrocław. Za zbędne uważamy uzasadnienie wyboru Wilna. Natomiast Wrocław to nie tylko miejsce naszych obrad, ale także europejska stolica kultury, książki a także już wkrótce światowe centrum igrzysk sportów

nieolimpijskich.

3. Podręczniki wielostronne

Pod tym określeniem rozumiemy książki szkolne przeznaczone dla młodzieży nie tylko z jednego kraju. Jednym z takich opracowań jest europejski podręcznik do nauczania historii (por. *Europäisches Geschichtsbuch*, red. F. Delauche, Stuttgart 1996), traktowany aktualnie jako materiały uzupełniające w szkołach z 20 krajów naszego kontynentu.

Znajdziemy tam wiele ciekawych informacji przybliżających do ucznia proces kształtowania się ośrodków miejskich w Europie od czasów starożytnych do współczesności. Młodzież dowie się między innymi o zróżnicowaniu społecznym w miastach oraz o procesach miastotwórczych.

Ciekawy obraz uzyskaliśmy poszukując na kartach tej książki informacji na temat Wrocławia i Wilna.

Znacznie częściej zarówno w narracji autorskiej jak również w materiałach kartograficznych występuje Wilno, nie tylko jako stolica państwa, ale jako ważne centrum kulturowe z zabytkami świeckimi i sakralnymi.

W przywołanym opracowaniu w odniesieniu do 20 wieku częściej wymienia się Kowno niż Wilno, co wiąże się z zamianami granic. Natomiast brak Wrocławia, który znalazł się na wschodnich rubieżach państwa niemieckiego, a po II wojnie w Polsce. Potwierdza to mapa zatytułowana „Świat po II wojnie światowej (s. 348-349)”.

Przedmiotem naszego szczególnego zainteresowania były podręczniki przeznaczone do nauczania historii w krajach ze sobą sąsiadujących. Jednym z takich przykładów jest podręcznik francusko – niemiecki *Por. Historie/ Geschichte*, Leipzig 2010. W opracowaniu, które obejmuje okres od Kongresu Wiedeńskiego do roku 1945 spotykamy ciekawie zredagowane fragmenty poświęcone procesowi kształtowania się ośrodków miejskich. Na przykład analiza porównawcza sposobu życia w mieście w różnych okresach historycznych, czy projekt budowy miasta idealnego por. s. 119. W cytowanym podręczniku nie wymienia się ani Wilna ani, co może zaskakiwać Wrocławia.

W pierwszej części polsko – niemieckiego podręcznika do nauczania historii w gimnazjum (*Por. Europa- Nasza historia 1*, praca zbiorowa, Warszawa 2016), znajdziemy bardzo ciekawy i obszerny rozdział zatytułowany: *Miasta zmieniają życie społeczeństw* (s. 217-227). To w naszej ocenie udana próba kompleksowego spojrzenia na proces kształtowania się ośrodków miejskich w Europie.

W tym samym opracowaniu zgodnie z aktualnymi sugestiami na temat kryteriów doboru treści do podręczników szkolnych, znajdziemy fragment pt.: *„Kobiety w miastach”* (s. 206). Zaprezentowano również podobieństwa i różnice w zabudowie miejskiej na przykładzie Wrocławia i Magdeburga (s. 231).

W poszukiwaniu wątków związanych z przeszłością Wrocławia i Wilna w okresie

średniowiecza można w analizowanym podręczniku dostrzec wyraźne eksponowanie Wrocławia, co zapewne wynika z faktu, że autorzy tego opracowania zgodnie z jego przeznaczeniem koncentrują się na stosunkach polsko – niemieckich.

4. Inne zagraniczne książki szkolne.

Analizując podręczniki warto pamiętać o specyfice edukacji historycznej w danym kraju. Jednym z przykładów może być Szwecja. W książkach szkolnych z tego państwa bardzo wyraźnie akcentowane są dzieje narodowe oraz historia regionalna. Dlatego informacje z dziejów powszechnych są tylko sygnalizowane. W dużym uproszczeniu prezentowane są także materiały kartograficzne. Na przykład spotykamy tylko zarys granic danego państwa, ale bez nazwy jego stolicy. Dlatego brak nie tylko Wrocławia, ale także Wilna. (Między innymi: Ch. Öhman: Historia, Upsala 2001).

Godne podkreślenia są także zabiegi części autorów podręczników zagranicznych mające na celu zwrócenie uwagi na potrzebę poszanowania zabytkowych części miasta. Dlatego prezentowane są między innymi zaniedbane fragmenty konkretnego miasta, powiązane z apelem o poszanowanie zabytków z przeszłości. Takie rozwiązania spotykamy między innymi w podręcznikach z Finlandii. (Między innymi: O. Lappalainen (i inni), Historian 5, Keurun 2001).

Przy okazji warto zaznaczyć, że książki szkolne do nauczania historii z Finlandii w uzasadnionych przypadkach na mapkach podręcznikowych zaznaczają nie tylko Wilno, ale także Kowno. Wiąże się to między innymi z założeniem, aby oprócz przeszłości własnego kraju, prezentować dzieje sąsiadów w różnych okresach historycznych.

Autorzy jednego z fińskich podręczników do nauczania historii proces kształtowania się i rozbudowy miast przedstawili na przykładzie Drezna zaznaczając, że architektura tego ośrodka już od 18 wieku należała do wyróżniających się w tej części Europy. W tym samym opracowaniu Wrocław jest zaznaczony jako miasto będące członkiem Hanzy. (Por. T.Vierros (i inni): Ihminen ja aika, Helsinki 1993, s.193).

W podręczniku niemieckim w rozdziale zatytułowanym „Niemcy po roku 1945” znajdują się ciekawe przykłady aktualnej współpracy pomiędzy miastami leżącymi po obu stronach granicy. Znajdziemy tam informację o funkcjonowaniu Uniwersytetu Europejskiego we Frankfurcie nad Odrą i o Collegium Polonicum w Słubicach. Jest to przykład egzemplifikacji regionalnej różnych współczesnych form współpracy pomiędzy Polską i Niemcami. (Por. D. Beck: Zeit für Geschichte, B.4. Braunschweig 2007).

Zgodnie z aktualnymi tendencjami w nauczaniu historii szczególnie eksponowane są dzieje narodowe. Wydarzenia związane z przeszłością innych państw prezentowane są wybiórczo. Dotyczy to zwłaszcza tych treści, które mają istotne znaczenie przy rekonstruowaniu dla potrzeb dydaktycznych procesu historycznego. Jednym z licznych przykładów może być podręcznik włoski

prezentujący dzieje od początków drugiej wojny światowej do końca XX w. W tym opracowaniu ani w narracji autorskiej, ani też w obudowie dydaktycznej tekstu (np. mapki), nie znajdujemy nie tylko Wrocławia, ale co zaskakuje także Wilna. (Por. A. Camera (i inni) Storia 3B. Bologna 2012).

Podobną sytuację potwierdziła analiza podręczników z Austrii. (Por. między innymi: M. Lemberger, Durch die Vergangenheit zur Gegenwart, Wien 2006).

Do interesujących z punktu widzenia analizowanej przez nas problematyki należą podręczniki autorów z Francji. Zwłaszcza przy opisie wydarzeń związanych z II wojną światową na załączonych mapkach znajdziemy zarówno Wilno, jak również Wrocław. Wilno jako stolica Litwy prezentowane jest także na mapce obrazującej zmiany terytorialne po II wojnie światowej. (Między innymi: C. L. Zanghellini (i inni): Histoire 1G, Paris 1992).

Wnioski końcowe

Analiza dobranych celowo zagranicznych podręczników do nauczania historii wykazała, że nie wszyscy autorzy książek szkolnych akcentują w sposób zadowalający proces kształtowania się ośrodków miejskich w Europie. Tymczasem obligują do tego współczesne kryteria doboru treści kształcenia, zwłaszcza potrzeba rekonstruowania wydarzeń związanych z przeszłością przez pryzmat codziennego życia ludzi. Na kartach interesujących nas opracowań częściej pojawia się Wilno, co wiąże się z rolą jaką odegrało i odgrywa to miasto.

Wrocław jawi się przy omawianiu Hanzy, a także jako jeden z ośrodków nauki i kultury. Jest to również okazja do pokazania (w ramach aktualizacji) związków przeszłości ze współczesnością. Goszczące nas miasto otrzymało bowiem tytuł światowej stolicy kultury i książki UNESCO.

Bibliografia

- Beck D.: Zeit für Geschichte. B. 4. Braunschweig 2007
- Ekonen J. (i inni): Ichmisen Tiet, Keurun 1997
- Europa – Nasza historia 1 (praca zbiorowa), Warszawa 2016
- Europäisches Geschichtsbuch, red. F. Delauche, Stuttgart 1996
- Camera A. (i inni): Storia 3B. Bologna 2012
- Histoire/Geschichte (praca zbiorowa), Leipzig 2010.
- Lappalainen O. (i inni): Historian Tiet 5. Keurun 2001.
- Lemberger M.: Durch die Vergangenheit zur Gegenwart, Wien 2006.
- Öhman Ch.: Historia, Upsala 2001.
- Vierros T. (i inni): Ihminen ja aika, Helsinki 1993.
- Zanghellini C.L. (i inni): Histoire 1G. Paris 1992.